

Карар кабул ителде Никольский авыл
жирлеге советы утырышы Спас муниципаль районы
Татарстан Республикасы 22.11.2018 ел № 52

Никольский авыл жирлеге башлыгы

E. A. Sinisin

Е. А. Синисин

У С Т Ә

муниципаль берәмлеге башлыгы Никольский авыл
жирлеге Спас муниципаль районы Татарстан Республикасы

2018 ел

1. Гомуми нигезләмәләр

1 Статья. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Никольское авыл җирлеге муниципаль берәмлегенең исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Никольский авыл җирлеге муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелде.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Никольское авыл җирлеге муниципаль берәмлеге (алга таба текст буюнча – җирлек).
3. Никольский авыл җирлеге муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы составына керә.

2 Статья. Җирлекнең территорияль корылышы

1. Җирлек территориясе составына Никольское, Бугровка, Гөлүсә һәм Отрада авыллары керә.
2. Авыл җирлегенең административ үзәге Никольское авылы булып тора.
3. Җирлек чикләре «Спас муниципаль районы «муниципаль берәмлегенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Җирлек территориясе составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан җирләр керә.
5. Авыл җирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 Статья. Гражданның җирлектә җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Җирлектә җирле үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлаулы һәм башка җирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.
2. Гражданның җенес, раса, милләт, тел, происхождения, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, иҗтимагый берләшмәләргә карашларына, карашларына бәйсез рәвештә җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга тигез хокукы.

Җирлек территориясендә даими яки нигездә яшәүче чит ил гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенең халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем турыдан-туры җирле үзидарә органнарына һәм вазыйфаи затларга мөрәҗәгать итәргә, җирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүмат алырга хокукы.
4. Җирлек җирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә турыдан-туры аның хокукларына һәм ирекләренә кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкасы каралмаган булса, гражданның башка тулы һәм дөрес мәгълүмат алу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.
5. Җирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка җирлек һәм аның аерым территорияләре үсешенең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-

коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен һәм табиғый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне саклау торышы турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, судта жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) каршы чыгарга хокуклы.

4 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 Статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенең жирле әһәмияткә ия мәсьәләләре:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү;

4) жирлек торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын күркынычсызлыгы чараларын тәэмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

6) жирлек халкын ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәте белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсеше өчен шартлар тәэмин итү, жирлекнең рәсми физкультура–сәламәтләндрү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзекләндрү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндрүне оештыру

10) адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементлары исемнәрен бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальәра әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы исемнәренә бирү, мондый атамаларны үзгәртү, гамәлдән чыгару, дәүләт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм тормышка ашыру;

- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;
- 14) жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм каты коммуналь калдыкларны транспортировкалау эшчәнлеген оештыруда катнашу;
- 15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту.
- 16) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннарны тоту һәм карап тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру.
- 17) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итү, су бүлү, халыкны Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тәмин итү;
- 18) жирлек торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;
- 19) милләтара һәм меконфессиональ килешүне ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 20) жирлек халыкның күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданнырның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр бие полосаларына ирекле үтеп керүен тәмин итү.

2. Федераль законнар нигезендә жирлек жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә, жирлек бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына, аларга жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруны тапшыру турында Спас муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

Мәкалә 6. Жирлек жирле үзидарә органнарының жирлекләргә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары хокуклары:

- 1) жирлек музейларын булдыру;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкару;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләр хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итү;
- 6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль Янгын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру.

9) кеше хокукларын тээмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга булышлык күрсәтү;

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында " 1995 елның 24 ноябрәндәгә 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның бөтенроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү.

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.

12) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннарны тоту һәм карап тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру.

13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында " 2016 елның 23 июнендәгә 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәгә чараларны гамәлгә ашыру.

14) инвалидлар, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм күрсәтү.

15) «Кулланучылар хокукларын яклау турында " 1992 елның 7 февралендәгә 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелмәгән башка мәсьәләләргә хәл итәргә хокуклы, (1 пункт 2013 елның 16 октябрәндәгә 79-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә), Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм өстәмә норматив керемнәр буенча салым керемнәреннән тыш, авыл жирлегә бюджеты керемнәре хисабына, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенциясеннән төшереп калдырылган бюджет керемнәре исәбенә.

Мәкалә 7. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 Статья. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирлек жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре аша гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;

- 3) даими яисә вакытлыча координацияләү, консультатив, киңәшмә һәм башка эшче органнар булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында җирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

9 Статья. Муниципаль хезмәтне хокукый җайга салу

Җирлектә муниципаль хезмәтне хокукый җайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертеп, муниципаль хезмәткәр статусын, муниципаль хезмәт үзү шартларын һәм тәртибен дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы һәм җирлекнең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ

Мәкалә 10. Халыкның җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда турыдан-туры катнашуы

Авыл халкы җирле үзидарәне турыдан туры гамәлгә ашыра һәм җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) җирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) җирлекнең чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнарның хокукый актлар чыгару инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 7) җәмәгать тыңлаулары, фикер алышулар;
- 8) гражданнар җыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар җыелышы);
- 10) халык җыены;
- 11) гражданнарны сораштыру;
- 12) җирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы
- 13) җирле үзидарә органнарына гражданнарның мөрәжәгатьләре;
- 14) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

2. Авыл җирлеге халкы тарафыннан җирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның җирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

3. Жирлек жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законда башкача билгеләнмәгән очракта, килешү нигезендә төзелә.

11 Статья. Жирле референдум.

. Жирле референдум халык тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокуклары һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә.

Жирле референдумда катнашуга гражданның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм үткәру тәртибе «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Федераль закон һәм Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәу урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданны яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

4. Жирле референдум үткәру турындагы карар авыл жирлеге Советы тарафыннан инициативасы буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия булган гражданны;

2) сайлау берләшмәсе, уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуын күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән башка иҗтимагый берләшмә;

3) жирлек Советы һәм жирлек башлыклары, алар белән бергәләп күрсәтелгән.

5. Жирле референдумны гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый оешмалар инициативасы буенча билгеләү шарты булып, әлегә инициативага ярдәм итүгә кул кую тора, алар саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә тиеш, ләкин 25 имза булырга тиеш түгел.

6. Референдум үткәру инициативасы, жирлек Советы һәм жирлек башлыгы белән берлектә күрсәтелгән, жирлек Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы Жирле референдум үткәру инициативасын тәкъдим итү турында документлар авыл жирлеге Советына кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Жирле референдум билгеләнгән вакытка жирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум гражданны, сайлау берләшмәләре, жирлек башлыгы, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мөрәҗәгатләре нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәруне тәэмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең башкарма органы яки

суд тарафыннан гамәлгә ашырыла, анда жирле референдум үткәрүне тәэмин итү йөкләнгән башка орган тарафыннан башкарыла.

8. Тавыш бирү нәтижәләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка хәбәр итәргә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлгә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яки жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлек жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләренә чикләү нигезендә карарның үтәләшен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар суд тәртибендә гражданныр, жирле үзидарә органнары, федераль закон нигезендә дәүләт хакимияте органнары тарафыннан вәкаләтле прокурор тарафыннан шикаять биреләргә мөмкин.

12 Статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында үткәрелә.

2. Сайлау көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданынның жирлек Советы депутаты итеп сайлана ала.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә иртәрәк кабул ителәргә һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителәргә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

Вакытыннан алда сайлауларны билгеләгәндә әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, ләкин өчтән бер өлешкә ким булмаска тиеш.

Федераль законнар, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар жирлек сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм үткәрү сайлау комиссияләренә аларның компетенциясе чикләрендә йөкләнә.

5. Авыл жирлегә Советына депутатлар сайлау 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы " Россия Федерациясе гражданнырның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында «Федераль Законда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Жирлек Советы депутатлары бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана, ул сайлау округына сайлаучыларның вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелә.

7. Бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган теркәлгән кандидат таныла.

Әгәр жирлек Советына депутатлар сайлауда тавыш бирү бер мандатлы сайлау округында бер кандидатура буенча үткәрелсә, сайлап алынган кандидат санала, ул тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның 50

проценттан да ким булмаган тавышын алган. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан алынган тавышлар саны белән чагыштырганда, элек теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

Мәкалә 13. Жирлек Советы депутаты фикере буенча тавыш бирү

1. Авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, закон һәм әлеге устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакырылырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып депутатның үзенә карата ышанычын шик астына куя һәм депутат вазыйфаларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда чагылган законлы булмаган конкрет карарлары яки гамәлләре (гамәл кылмау) суд тәртибендә расланганнар, Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын бозу санала, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар.

3. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу һәм гражданнарның имзаларын җыю инициативасын күрсәтү өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукы булган 10 кешедән дә ким булмаган инициативалы төркем барлыкка килә.

5. Инициативалы төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициативалы төркемне теркәү турында үтенеч белән мөрәҗәгать итә. Инициативалы төркем үтенечнамәсендә депутатның аны чакыруга нигез булып торган конкрет хокукка каршы карарына яисә гамәленә (гамәл кылмау) күрсәтелү аның исемен, исемен, атасының исемен, туган көнен һәм урынын, паспортны яки паспортны алыштыручы документның сериясен, номерын һәм датасын, аның органы исемен яисә кодын күрсәтеп, шулай ук инициативалы төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны күрсәтелгән булырга тиеш. Инициативалы төркемнең үтенечнамәсе күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карарлары яки гамәлләре (гамәл кылмау) расланган суд карары беркетелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәрү инициативасын хуплау өчен имзалар җыю, җыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Жирлек сайлау комиссиясенең инициатив төркеме үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләгәндә тиешле депутат жирлек Советына аны чакыртып алу өчен нигез сыйфатында бирелә торган хәлләр турында аңлатма бирергә, кирәкле документлар тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат сайлау комиссиясе, жирлек Советы утырышларына өч көннән дә соңга калмыйча аларны үткәрү вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Аны чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда жирлек Советы депутаты сайлаучыларга баяләмә бирү өчен нигез буларак тәкъдим ителгән шартлар уңаеннан аңлатма бирү максатларында инициатив төркем белән тигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Авыл жирлеге Советы депутаты, шүл исәптән жирлек башлыгы тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә, кире кайтарылды дип санала.

11. Жирлек Советы депутаты фикере буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

12. Жирлек сайлау комиссиясе 5 көн эчендә чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми йомгак ясаганнан соң инициативалы төркемгә, жирлек советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язма рәвештә хәбәр итә.

Мәкалә 14. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның чикләрен үзгәртүгә рөхсәт алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында үткәрелә.

2. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яки аның территориясе өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән очракларда үткәрелә.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрен исәпкә алып үткәрелә.

4. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда жирлек яки жирлекнең яртысыннан артык кешесе катнашса, узган дип санала. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, авыл жирлеге үзгәртеп коруы әлеге үзгәрешләр өчен алынган дип санала, үзгәртеп корулар жирлек халкын яисә жирлекнең бер өлешен тавыш бирүдә катнашкан яртысыннан артык кеше тавыш биргән.

5. Чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижеләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

Мәкалә 15. Гражданның хокукый актлар чыгару инициативасы

1. Гражданның әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый актлар чыгару инициативасына хокуклы.

2. Сайлау хокукына ия, сайлау хокукына ия, жирлек халкының 2 проценттан да ким булмаган санда гражданның төркеме хокукый инициатива белән чыгыш ясыя ала.

3. Хокукый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданның хокукы:

- яшәү (эш) урыны буенча гражданныр жыелышларын һәм фикер алышу һәм хокукий инициатива күрсәтү буенча башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәрергә;

- хокукий актлар чыгару инициативасын тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен кул куюны жыю буенча инициатив төркемнәр булдыру;

- жирлек халкының имзаларын жыю һәм закон чыгару инициативасына каршы килми торган ысуллар белән тәкъдим итүгә агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнырга хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнырның хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукий акт проекты, әлеге устав белән билгеләнгән компетенция нигезендә, авыл жирлеге Советы тарафыннан аның ачык утырышында яисә жирлек башлыгы тарафыннан аны гамәлгә кертү көненнән өч ай эчендә мәжбүри карап тикшерелергә тиеш.

6. Гражданнырның хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукий акт проектын караганда, гражданнырның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен баян итү мөмкинлеге тәэмин ителергә тиеш.

7. Гражданнырның хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукий акт проектын карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

8. Гражданнырның хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукий акт проектын карап тикшерү нәтижеләре буенча кабул ителгән дәлилләнгән карар рәсми рәвештә аның керткән гражданнырның инициатив төркеме мәгълүматларына житкерелергә тиеш.

Мәкалә 16. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнырның жыелышлар һәм конференцияләре үткәру, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнырның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йортның подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл торак пункты; гражданнырның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана торган жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турында нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый ук Территория составына керә алмый.

5. Аның Уставы нигезендә территориаль ижтимагый үзидарә юридик зат була ала һәм коммерциячел булмаган оешманың оештыру-хокукий формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын формалаштыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәт һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеге мәсьәләләре буенча гражданның җыелышлар, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның җыелышы, әгәр анда уналты яшькә җиткән территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, хокукы санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференциясе, әгәр анда уналты яше тулмаган территориядә яшәүчеләрнең өчтән икесенең гражданның җыелышларында сайланган делегатларның өчтән икесе катнашса, хаклы санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданның җыелышы, конференциясенең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәр һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен кайгырталар;

2) гражданның җыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;

3) территорияне карап тоту, төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданның акчалары исәбеннән дә, җирлек башкарма комитеты белән килешү нигезендә дә тормышка ашыра алалар;

4) җирле үзидарә органнарына (җирлек Советына, җирлек башлыгына һәм авыл җирлеге башкарма комитетына) әлеге органнар һәм җирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәҗбүри каралырга

тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы, алар әлеге актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән.

11. Территориаль жәмәгать үзидарәсен оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлөп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

17 Статья. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениеләре тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе максатларында гражданныр, жирле үзидарә органныр инициативасы белән территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданныр жыелышын оештыра торган инициатив төркем барлыкка килә.

2. Гражданныр жыелышы тиешле жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай үк жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча гражданныр жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилләре (вәкилләре) билгели.

3. Территориаль жәмәгатьчелек үзидарәсе жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәгән вакыттан бирле гамәлгә куелган дип санала.

Мәкалә 18. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен вәкаләтле вәкил (вәкаләтле вәкилләр) гражданныр жыелышы жирлек башлыгына тапшырыла:

1) территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза, үл гражданнырның барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган;

2) территориаль жәмәгать үзидарәсен төзү турында Карар кабул ителгән гражданныр жыелышы беркетмәсе, паспорт яки паспортны алыштыручы документның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, сериясе, номеры һәм бирелү датасы, һәр вәкаләтле вәкилнең яшәү урыны адресы күрсәтелгән;

3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алуда, аларны алу исемлеген һәм датасын күрсәтеп, расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар кергән көннән алып ике атналык вакыт эчендә аны алдан карауны һәм уставны теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы Карары проектын әзерләүне оештыра.

4. Гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү тавышы хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территорияль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү яки әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документлар жирлек башлыгы тарафыннан алынганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Баш тарту теркәү устав булырга тиеш мотивирован.
6. Территорияль ижтимагый үзидарэ уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып территорияль ижтимагый үзидарэ Уставының Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларға каршы килүе тора.
7. Территорияль ижтимагый үзидарэ уставын территорияль ижтимагый үзидарэ төзүнең максатка ярашлы булмавы аркасында теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.
8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территорияль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилленгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкил) игътибарына житкерелергә тиеш.
9. Жирлек Советы тарафыннан территорияль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында Карар кабул ителгән очракта уставның бер нөсхәсе аны теркәү турында тамгасы белән гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.
10. Территорияль ижтимагый үзидарэ уставына кертелә торган үзгәрешләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәү көненнән үз көченә керә.

19 Статья. Жәмәгать тыңлаулары, фикер алышулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында халык алдында тыңлаулар уздырылачак.

2. Халык алдында тыңлаулар авыл жирлеге Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки авыл жирлеге Советы инициативасы белән үткәрелгән халык тыңлаулары жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыдарга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яисә Россия Федерациясе субъекты законнары нигезләмәләрен әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларға туры китерү максатларында төгәл күрсәтү рәвешендә үзгәрешләр кертелә торган очраклардан тыш, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәләше турында хисап;

2.1) муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый үсеше стратегиясе проекты;

3) жирлекне үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр, әгәр «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән белдерелгән район халкының ризалыгы алу таләп ителә;

4. Ачык тыңлаулар үткөрү турындагы карар, эгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса, тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфаи заты тарафыннан муниципаль норматив хокукий акт проектын карау көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Гавами тыңлаулар үткөрү вакытын нәм урынын күрсәтеп, ачык тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукий акт проектын, эгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса, гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырырга (халыкка хәбәр итәргә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар үткөрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып нәм аларны үткөрү көненә кадәр авыл халкы авыл жирлеге башлыгына гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр нәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукий актның гавами тыңлауларына чыгарыла торган төзәтмәләр нәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Авыл жирлеге башлыгы кергән тәкъдимнәрне нәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр нәм искәрмәләр халык тыңлауларында катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукий акт проектын карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык алдында тыңлаулар белгечләрне, экспертларны чакырып уздырыла, халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы, эгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса.

8. Гавами тыңлаулар нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары нәм жирлекнең урындагы затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль норматив хокукий акт проектын гавами тыңлауларга чыгарыла торган кабул итү кертелгән.

9. Ачык тыңлаулар нәтижәләре, кабул ителгән карарларның дәлилләнгән нигезләнешен дә кертеп, ачык тыңлаулар үткәргәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга (халыкка игълан ителгән) тиеш, эгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса.

10. Халык тыңлауларын оештыру нәм үткөрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан расланган норматив хокукий акт белән билгеләнә.

Жәмәгать тыңлауларын үткөрү тәртибе шулай ук шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып вәкиллекле органның муниципаль норматив хокукий акты белән билгеләнә ала.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану нәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне межалау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә, жир кишәрлеген яисә капитал төзелеш объектын шартлы рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт биру турында карар проектлары, рөхсәт ителгән төзелеш объектарының чик параметрларынан кире кагуга рөхсәт биру турында карар проектлары буенча карар проектлары буенча, жир кишәрлекләреннән нәм капитал төзелеш объектарынан рөхсәт ителгән башка төр файдалану мәсьәләләре буенча жирдән файдалану нәм төзелеш кагыйдәләренең расланган кагыйдәләре булмаганда ижтимагый фикер алышулар яисә гавами тыңлаулар үткөрелә, аларны оештыру нәм үткөрү тәртибе шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданныр жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә халык алдында тыңлаулар нәм ижтимагый фикер алышулар муниципаль хокукий актлар проектлары нәм гражданныр жыены тарафыннан кабул ителә торган мәсьәләләр буенча үткәрелергә мөмкин.

20 Статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, жирлек жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының эшчәнлеге турында халыкка мәгълүмат биру, жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру турында гражданнар жыелышы үткәрелергә мөмкин. Гражданнарның жыелышлар микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.
  2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.
  3. Жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.
  4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлеге территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләре, жыелышта катнашу хокукына ия гражданнар төркеменең язма тәкъдиме буенча билгеләнә
- Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган сораулар исемлеге һәм жыелыш үткәрү урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән әлеге гражданнар - аларның фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәу урынын күрсәтеп мөрәжәгать иткән очрақта.
- Жирлек советы якин киләчәктә гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимне карый.
- Жирлек советы гражданнарның аның максатка ярашлы булмавы буенча жыелуын үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.
5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.
  6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында һәм тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча, әлеге массакуләм мәгълүмат чарасыннан, почта хәбәрләреннән, фатир (йорт) жыеннарыннан, белдерүләрдән һәм башка мөмкин булган чараларны файдаланып хәбәр ителә.
- Гражданнар жыелышын әзерләү һәм үткәрүне жирлек башкарма комитеты тәәмин итә.
7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашу хокукына ия гражданнарның гомуми саны Россия Федерациясе гражданнарының тору урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе чикләрендә муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган теркәү исәбе мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.
- Әгәр анда жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар санының өчтән бер өлеше катнашса, гражданнар жыелышы хаклы санала.
- Жыелышның карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.
8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайлый ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай вакыт эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

21 Статья. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлек вәкилләренең фикерләрен ачыклау зарур булган очракта үткәрелә. Авыл жирлегенең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышлары кыенлашкан, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашу хокукына ия кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатларны сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр анда уналты яше тулмаган территориядә яшәүчеләрнең өчтән икесенең катнашуы катнашса, гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) дәрәс санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышы) конференциядә катнашкан делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе йомгаклары (делегатлар жыелышы) аны үткәргәннән соң бер ай вакыт эчендә рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

22 Статья. Халык жыены

1. Гражданнар жыены жирле үзидарәне халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы формасы булып тора.

2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган очракларда һәм «Спас муниципаль районының Никольский авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткәргүгә әзерлек тәртибе турында» гы Положение нигезендә муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары белән расланган очракларда үткәрелә.

3. Законда каралган очрақларда 25.1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында » 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гражданнар жыены үткәрелә ала:

- 1) авыл жирлеге чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча, аның составына күрсәтелгән торак пункт керә, әлеге торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертә;
- 2) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләрен гражданнар жыенында гамәлгә ашыра торган жирлектә күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча;
- 3) Әгәр сайлау хокукына ия жирлек халкы 100 дән артык кеше булса, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра торган жирлектә жирлекнең вәкиллеке органы төзү, аның саны һәм вәкаләтләре вакыты турында мәсьәлә буенча;
- 4) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;
- 5) авыл жирлеге составына, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр округы территориясе, яисә муниципаль район чикләрендә урнашкан торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салымын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;
- 6) халык инициативасын жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру белән бәйлә мәсьәләләр буенча шәһәрәра территориядә урнашкан торак пунктта күрсәтү максатларында;
- 7) авыл жирлегенең халык саны 100 кешедән артмаган очрақта, авыл халкының түбән тыгызлыгы түбән булган территориядә урнашкан, жирлекнең юкка чыгуы мәсьәләсе буенча;
- 8) авыл торак пунктында Иске Суыксу авыл торак пункты кандидатурасын тәкъдим итү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;
- 9) авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очрақларда муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатларында үткәрелә ала.

4. Гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан яисә сайлау хокукына ия, кимендә 10 кеше булган торак пункт халкы төркеме инициативасы белән билгеләнә.

5. Жыен үткәрү инициативасына ярдәм итәргә тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия, даими яки нигездә торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар саныннан 5 процент тәшкил итә, ләкин 25тән дә ким булырга тиеш түгел.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан күрсәтелә торган гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары белән билгеләнә, инициативалы төркем тарафыннан күрсәтелә торган гражданнар жыены муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыеннарын үткәрү вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итәләр, «Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Никольский авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыеннарын әзерләү тәртибе турында»Положениесенә туры китереп, гражданнарны жыеннарга әзерләү тәртибе нигезендә, гражданнар жыенуны хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый акт проекты һәм материаллар белән алдан ук билгеләп үтелә.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып торалар, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзаланалар һәм Татарстан Республикасы муниципаль хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

Мәкалә 23. Гражданнарны кабул итү

1. Гражданнарны сораштыру бөтен территориядә яки жирлек территориясендә жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарларын кабул иткәндә халыкның фикерен һәм аны исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерында.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнаша ала.

3. Гражданнарны сораштыру инициативасы буенча үткәрелә:

1) жирлек советы яки жирлек башлыгы-жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм республика эһәмиятендәге объектлар өчен жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру билгеләү һәм үткәрү тәртибе Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә

5. Гражданнар арасында сораштыру билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Авыл жирлегә Советы карарында гражданнар арасында сораштыру билгеләү турында билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;

2) Сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) мәсьәләне (мәсьәләләрне) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазе формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны.

6. Жирлек халкы аны үткәргүгә кадәр 10 көннән дә ким булмаган вакыт эчендә гражданнар арасында сораштыру үткәрү турында хәбәр итә.

7. Гражданнар арасында сораштыру әзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты хисабына-жирлек жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән-Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай вакыт эчендә бастырылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән жирлекнең теләсе кайсы кешесе таныша ала. Сораштыру нәтижәләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

Мәкалә 24. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан тиешле территориядә яшәүче гражданның үз инициативасы яисә таләбе буенча жирлек советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.
2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм мәсьәләләр буенча халык фикер алышуына чыгарыла торган башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жиберелә, халыкка танышу өчен уңайлы урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.
3. Халык фикер алышуына сорау чыгару белән бергә жирлек советы фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәрмәләргә карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлегә максат өчен махсус комиссия төзи.
4. Жирлек советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.
5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләргә жирлек советына жиберелә.
6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләргә жирлек Советы тарафыннан карала.
7. Халык фикер алышуы нәтижеләре турында халыкка хәбәр ителә.

Мәкалә 25. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары

1. Жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча карарлар эшләп чыгарганда халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә ижтимагый контрольне гамәлгә ашыру максатларында гражданның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен жирлекнең ижтимагый советы төзелә.
2. Жирлекнең ижтимагый советы аның эшчәнлегендә жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләргә һәм башка коммерцияле булмаган оешмаларның иреккә катнашуы нигезендә формалаша.
3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, аның утырышларын үткәрү һәм карар кабул итү тәртибе, жирлекнең ижтимагый советы эшчәнлегенә ярдәм итү, консультация бирү һәм башка мәсьәләләр буенча жирлек жирле үзидарә органнарының бурычлары һәм җаваплылыгы, аның роспускасы процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлегенә башка мәсьәләләргә, жирлек Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.
4. Башка ижтимагый (консультатив) киңәшләр жирлекнең жирле үзидарә органнары каршында аларның карарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.
5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда гамәлгә ашырыла.

Мәкалә 26. Жирле үзидарә органнарына гражданның мөрәжәгатләргә

1. Гражданның жирлекнең жирле үзидарә органнарына шәхси һәм күмәк мөрәжәгатләргә хокукы.

2. Гражданнар мөрәҗәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәҗәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәҗәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда карап тикшерелергә тиеш.

3. Гражданнар мөрәҗәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы.

Мәкалә 27. Авыл торак пункты старостасы

1. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм авыл халкы арасында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә үзара бәйләнешне оештыру өчен авыл жирлегендә яки авыллар арасындагы территориядә авыл торак пункты старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пункты старостасы составына әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия кешеләр арасынан авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә.

3. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйле башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

Татарстан Республикасы законы белән, тарихи һәм башка жирле традицияләрне исәпкә алып, авыл торак пункты старостасы вазыйфасының башка исеме билгеләнергә мөмкин.

4. Иске Суыксу авыл торак пунктының йөзе билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшкә сәләтле дип танылган;

3) юк ителгән яки хөкем ителмәгән булган.

5. Авыл торак пункты старостасының вәкаләтләре авыл жирлеге Уставы белән билгеләнә һәм ул кимендә ике һәм биш елдан да ким була алмый.

Аның составына әлеге авыл торак пункты кергән жирлек Советы карары буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешенең 1-7 пунктлары белән билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен авыл торак пункты старостасы:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданнар җыеннарында, җыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтиҗәләре буенча мөрәҗәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәҗбүри карап тикшерелергә тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән тәкъдимнәрне җибәрә;

- 3) авыл торак пунктында яшәүчеләргә жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хәбәр итә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны житкерүдә ярдәм итә;
- 4) жирле үзидарә органнарына халык тыңлаулары һәм жәмәгать фикер алышуларын оештыруда һәм үткәрүдә, авыл торак пунктында аларның нәтижәләрен халыкка житкерүдә ярдәм итә;
- 5) Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллеке органының норматив хокукый актында каралган башка вәкаләтләргә һәм хокукларны гамәлгә ашыра.
7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пункты старостасы статусының башка мәсьәләләре авыл жирлеге Уставы һәм Татарстан Республикасы Законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнергә мөмкин.

28 Статья. Авыл жирлегендә яшәүчеләр жирле үзидарә тарафыннан турыдан-туры тормышка ашырылу һәм аны тормышка ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге устав белән беррәттән, федераль законнар нигезендә жирле үзидарә халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы рәвешләре нигезендә, гражданнар жирле үзидарәне Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.
  2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры тормышка ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнгән.
- Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарәдә яшәүчеләр белән турыдан-туры тормышка ашыруда һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы өчен ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

Мәкалә 29. Жирлек советы-жирлекнең вәкиллеке органы

1. Жирлек Советы даими эшләүче жирле үзидарәнең коллегияль вәкиллеке органы булып тора.
2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Никольский авыл жирлеге Советы.
3. Жирлек Советының вәкаләтләре срогы-5 ел.
4. Жирлек советы авыл жирлегендә яшәүчеләргә хисап тоту һәм контрольдә тоту.
5. Жирлек советының исеме язылган мөһер, бланклары бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 Статья. Жирлек Советы Составы

1. Жирлек советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы жиде депутаттан тора.
2. Авыл жирлеге советы составына билгелэнгән халык саныннан кимендә өчтән икесен сайлау хокукына ия.

31 Статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлау көненнән башлана һәм яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаган көннән туктала

Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затының вәкаләтләре срогы Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә һәм кимендә ике һәм биш ел була алмый.

2. Авыл жирлеге Советы депутаты, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкарган, әлеге устав белән билгелэнгән очраклардан тыш, азат ителмәгән нигездә эшли.

3. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тудырыла.

4.1 депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгелэнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә, аларны үткәрү тормыш тәэмин итү объектлары, транспорт яки социаль инфраструктура, элемтә, жәяүлеләр хәрәкәтен һәм (яки) транспорт чаралары эшчәнлеген бозу яисә гражданның торак урыннарына яисә транспорт яки социаль инфраструктура объектларына үтеп керү мөмкинлеге булмау шарты белән үткәрелә. Россия Федерациясе субъекты башкарма хакимияте органнарына яки жирле үзидарә органнарына мондый очрашулар турында хәбәр итү таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарга аларны үткәрү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

4.2 жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуын үткәрү өчен махсус билгелэнгән урыннарны билгели, шулай ук жирле үзидарә органнары тарафыннан сайлаучылар белән очрашулар үткәрү өчен бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.

4.3 депутатның сайлаучылар белән ачыктан-ачык чаралар рәвешендә очрашулары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

4.4 жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыру яки үткәрүгә комачаулау үзе өчен Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка тартыла.

5. Жирлек Советы депутаты авыл жирлеге Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шулай ук икәптән депутатның түбәндәге бурычларын үз эченә алырга тиеш:

- 1) депутат статусыннан жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданны эшчәнлегенә шәхсән яисә аның якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә йогынты ясау өчен файдаланмаса;

- 2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уята алырлык үз-үзеңне тотудан тыелып торырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерә алырлык низаглы хәлләрдән качарга;

3) мәнфәгатьләр каршылыгы барлыкка килү күркынычы янаганда - вазыйфа биләп торган затның шәхси кызыксынуы (турыдан - туры яки турыдан-туры яисә турыдан-туры яисә турыдан-туры) мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм җайга салу буенча чаралар күрүне күздә тоткан хәл, вазыйфаи (хезмәт) бурычларын тиешле, объектив һәм гадел үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала (вәкаләтләргә гамәлгә ашыру), - бу хакта җирлек советына хәбәр итәргә һәм әлегә мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмый калуга яисә җайга салуга юнәлтелгән;

4) җирлек Советында халык алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган конфиденциаль характердагы мәгълүматка кертелгән мәгълүматны белдермәскә һәм кулланмаска;

депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган конфиденциаль характердагы мәгълүматларга федераль закон нигезендә кертелгән эшчәнлек, мәгълүматлар;

6) депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләр) акчалата бүләк алмаска.

6. Депутат хокукы түгел:

1) эшмәкәрлек эшчәнлегә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, шулай ук хужалык итүче субъект (билгеләнгән тәртиптә теркәлгән торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларыннан, күчемсез милек һәм профсоюзлардан тыш) белән идарә итәргә, әгәр федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъекты законнары нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән тәртиптә башкасы каралмаган булса, аңа әлегә оешма белән идарә итәргә кушылмаган булса;

2) укытучы, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шулай ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданныгы булмаган затлар акчалары хисабына гына финанслана алмый;

3) Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренең башка органнары составына керергә.

7. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан бирелгән керемнәр, чыгымнар, милек һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләр җирле үзидарә органнарының рәсми сайтларында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырыла һәм (яисә) массакүләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә торган тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

Депутат тарафыннан керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган белешмәләрнең дәрәҗәсиз һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы Президенты карары буенча Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә

«Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен

тикшереп тору турында "2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы федераль закон, «аерым категорияләрдәгә затларның счетларын (кертемнәрен) ачуны һәм саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы федераль закон, чит ил банкларында кулдагы акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану») Татарстан Республикасы Президенты депутат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән җирлек советына яисә судка мөрәҗәгать итә.

Татарстан Республикасы Президенты авыл җирлеге Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәҗәгать иткән очракта, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килү көне булып, әлеге гариза кәргән көн санала.

8. Депутат, җирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфа биләгән башка зат "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, җирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфа биләгән башка затның вәкаләтләре "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрен, тыюларны үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла", 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә "аерым категория затларның счетларын (кертемнәре) ачуны һәм ия булуны тыю, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акча һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларыннан файдалануны һәм (яки) аларны куллануны тыю турында.

32 Статья. Җирлек Советы депутаты сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләр

1. Җирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.
2. Авыл җирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм аларга хисап тотта.
3. Авыл җирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эшләре турында елга бер тапкырдан да ким булмаган хисап тотта, аларны җирлек советы эше турында даими хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкырдан да ким булмаган санда сайлаучыларны кабул итә.
4. Җирлек Советы депутаты җирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәрен, гаризаларны, шикаятьләрен карарга, андагы мәсьәләләрен дәрәс һәм вакытында хәл итәргә тиеш.

33 Статья. Яңа сайланган җирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл җирлеге Советы беренче утырышка җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча җыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл җирлеге башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганда - җирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.
2. Сайлаулардан соң беренче утырышны җирлек советының яңа башлыгы сайланганчы җирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

34 Статья. Җирлек Советы Компетенциясе

1.Жирлек Советы компетенциясендә:

- 1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр кертү;
- 2) законнар нигезендә жирлек территориясендә гомуми үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;
- 4) жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) жирлекнең социаль-иқтисади үсеш стратегиясен раслау;
  - 5.1) Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының Социаль-иқтисади үсеш приоритетлары һәм максатлары белән килешкән муниципаль идарә итү һәм жирлекнең социаль-иқтисади үсешенә озак сроклы максатларын һәм бурычларын билгеләү;
  - 5.2) жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын эшләү, карау, раслау (хуплау) ;
  - 5.3) жирле үзидарә органнары тарафыннан расланган (хупланган) стратегик планлаштыру документларын тормышка ашыруны мониторинглау һәм контрольдә тоту;
  - 5.4) федераль законнар һәм муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән стратегик планлаштыру өлкәсендә башка вәкаләтләр;
- 6) жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм транспорт инфраструктурасын раслау;
- 7) жирлекнең чикләрен үзгәртү турында инициативаны тәкъдим итү;
- 8) жирлек Советына депутатлар сайлауларын билгеләү һәм жирлек Советына депутатлар сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 9) жирле референдум билгеләү;
- 10) жирлек башлыгын сайлау;
- 11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;
- 12) жирлек Советы депутатлары арасыннан муниципаль район Советына вәкил сайлау;
- 13) жирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең чик санын билгеләү;
- 14) жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 15) жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 16) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 17) жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән аны федераль законнар нигезендә хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы

тарафыннан килештереп яки расланганнан соң кире кайтару гамәлгә ашырыла торган муниципаль мөлкәт төрләре исемлеген билгеләү;

18) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук федераль законнарда каралган очрактан тыш, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифларны билгеләү тәртибен билгеләү;

19) җирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

20) җирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

21) җирлекнең Ревизия комиссиясе формалаштыру;

22) җирлек башлыктарын отставкага җибәрү турында Карар кабул итү;

23) җирле үзидарә органнары һәм җирлек җирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контрольдә тоту;

24) җирлек территориясен тәэкикләндерү һәм карап тоту кагыйдәләрен раслау;

25) җирлекнең территориаль планлаштыру документларын, җирлекнең шәһәр төзелешен проектлаштыру буенча җирле нормативларны, җирлек территориясендә җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

26) җирлек территориясендә урамнарға һәм башка торак пунктларға исем бирү һәм исемнәрен үзгәртү мәсьәләләрен хәл итү;

27) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен җирле резервларны финанс һәм матди ресурслар булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

28) муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

29) җирлек бюджетыннан территориаль иҗтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчалар бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

30) җирлек бюджетыннан территориаль иҗтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчалар бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

31) автоном коммерцияле булмаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерцияле булмаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

32) үз массакүләм мәгълүмат чараларын оештыру;

33) җирлек Уставына һәм җирлек Советы карарларына аңлатма бирү;

34) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча җирлек Советы Регламентын һәм башка карарларны кабул итү;

35) җирлек Советы Аппараты турында нигезләмәне раслау;

36) хәрби идарә органнары белән үзара хезмәттәшлектә үз компетенциясе кысаларында авыл җирлеге территориясендә оборона өлкәсендәге законнарның үтәлешен тәэмин итү;

37) эшчәнлекләре күрсәтелгән органнар эшчәнлегенә белән бәйләп яки аларны алып бару өлкәсендә булган Совет, Башкарма комитет һәм оешмаларның мобилизация эзерлегенә һәм мобилизациягә белән тәэмин итү, тәэмин итү һәм җитәкчелек итү;

38) җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затлары, җирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзалары, җирлек Советы депутатлары, муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре һөнәри белем бирүне һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

39) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән җирлекләренә вәкиллеке органнары карамагына, шулай ук әлегә устав белән җирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Җирлек советы авыл җирлегенә башлыгының аның эшчәнлегенә, җирлек башкарма комитеты һәм җирлек башлыгы карамагындагы башка җирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтижеләргә, шул исәптән җирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турындагы еллык отчетларын тыңлый.

35 Статья. Җирлек советының эш тәртибе

1. Җирлек советының эш тәртибенә әлегә Устав һәм җирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Җирлек советы эшенең төп формасы булып аның утырышлары тора, аларда җирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Сайланган депутатлар саныннан 50 проценттан да ким булмаган санда булса, җирлек Советы утырышлары дәрәҗә санала.

4. Җирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булганда, әмма өч айга кимендә бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар җирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча, җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер чакырыла.

5. Совет утырышлары җирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Авыл җирлегенә Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибенә турында биш көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә, ә чираттан тыш утырыш - аны үткәргә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча.

6. Җирлек Советы утырышлары ачыктан-ачык һәм ачык үткәрелә. Советның ачык утырышларында җирлекнең теләсә кайсы кешесенә катнашырга хокукы.

Регламентта каралган очракларда җирлек Советы бары тик җирлек Советына чакырылган затлар, шулай ук утырышта закон нигезендә катнашырга хокукы затлар гына катнаша ала торган ябык утырыш үткәргү турында Карар кабул итәргә хокукы.

7. Җирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсенә алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәргү датасы, урыны һәм вакыты турында мәгълүматлар кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм кабул ителгән барлык карарлар да тавыш бирү нәтижеләрен күрсәтеп теркәлә. Җирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, җирлек башлыгы аның белән җирлекнең һәр кешесенә таныша ала.

8. Җирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Җирлек Советы депутаты тавыш бирү хокукын шәхсән гамәлгә ашыра. Җирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән эзләнүчән) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрөн куллану очраклары әлегә Устав, җирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

36 Статья. Җирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Ұжирлек Советы эшчәнлеген оештыруны ұжирлек башлығы башкара.
2. Ұжирлек Советы Регламенты нигезендә, ұжирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен депутатлар арасынан, авыл ұжирлеге башлығының тыш, даими яки вақытлы комиссияләр (яисә) барлыкка килергә мөмкин, әлеге мәсьәләләрне әзерләү өчен җаваплы депутатлар ұжирлек советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнә ала. Депутат ике даими комиссиядә дә эшләргә хокуклы.
3. Аны хәл итү буенча ұжирлек Советы каршында депутатлар, ұжирлек башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешма һәм предприятие вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм ұжирлек халкы составындагы эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелә ала.

37 Статья. Ұжирлек Советы тарафынан контроль функцияләрен тормышка ашыру

1. Ұжирлек советы ұжирлек территориясендә әлеге Уставның, ұжирлек Советы тарафынан кабул ителә торган норматив хокукый актларның, ұжирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлардан файдалануны, ұжирлекнең үсеш программаларын куллануны, ұжирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тотат.
2. Ұжирлек ұжирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафынан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, ұжирлек Советы карары белән, ұжирлек башлығы депутатлар арасынан әлеге фактларны тикшерү өчен вақытлыча контроль комиссияләр барлыкка килергә мөмкин.
3. Законнар нигезендә ұжирлек Советы, ұжирлек башлығы инициативасы белән ұжирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалану, муниципаль милекне куллану нәтиҗәлегенә буенча тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелә ала. Күрсәтелгән контроль һәм экспертиза-аналитика чараларын үткәрү тәртибе ұжирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.
4. Авыл ұжирлеге башкарма комитеты, предприятие, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфаи затлар, территорияль иҗтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, ұжирлек Советы мәрәҗәгәте, аның контроль комиссияләре, ұжирлек Советы депутаты тарафынан соратып алына торган мәғлүматны ұжирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча бирергә, ә законнарны, муниципаль норматив хокукый актларны бозган очракта, закон бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.
5. Ұжирлек советы авыл ұжирлеге башлығының аның эшчәнлегенә, ұжирлек башкарма комитеты һәм башка ведомство карамагындагы ұжирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтиҗәләре, шул исәптән ұжирлек Советы тарафынан куелган мәсьәләләрне хәл итү турындагы еллык отчетларын тыңлый.
6. Контроль функцияләрен тормышка ашырып, ұжирлек советы авыл ұжирлеге Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкару-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

38 Статья. Муниципаль район Советына авыл ұжирлеге вәкилен сайлау

1. Авыл ұжирлеге вәкиле Спас муниципаль районы Советына депутатлар арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.
2. Ұжирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан яртысынан артыгы тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

39 Статья. Ұжирлек Советы вәкаләтләрен вақытыннан алда туктату

1. Жирлек Советының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турында Карар кабул итү;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләр буенча жирлек Советының роспускасы»;

3) әлеге составның жирлек Советы депутатларының, шул исәптән депутатлар үз вәкаләтләрен туктатуга бәйле рәвештә, хокуксыз булуы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә керү хакында;

4) жирлекне законнар нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгәндә үзгәртеп корулар;

5) жирлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан 25 проценттан артык сайлаучылар санын арттыру.

6) гражданның турыдан-туры белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару вакытын бозу.

7) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә жирлек статусын югалткан очракта;

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатлары вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда үткәрелә.

40 Статья. Жирлек советының үз-үзен таркату турында Карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысы күләмендә депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителергә мөмкин.

2. Самороспуск турында Карар кабул итү инициативасы күрсәтелергә мөмкин түгел:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдим үз-үзен таркату мотивларын үз эченә алырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезли торган башка материаллар теркәлә ала.

4. Депутатлардан үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек советы яки авыл жирлегә башлыгы карары буенча жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә гавами тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Авыл жирлегә Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карап тикшерүнең дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләүләре турында һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Самороспуск турында карар үз-үзен таркату турында инициатива тәкъдим ителгән көннән соң ике ай үзгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карар яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе тавышы белән кабул ителә.

7. Үз-үзен таркату турында кабат инициатива жирлек Советы тарафыннан кире кагылган очракта үз-үзен таркату турында мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.

41 Статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла очракта:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китүләр;

3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;

4) суд тарафыннан вафат булган дип танылу яисә белдерүнең билгесез;

5) суд гаепләү карарының законлы көченә керүе;

6) даими яшәү урынына Россия Федерациясеннән читкә чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлыгы туктату, чит ил дәүләте гражданлыгы туктату - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләт гражданын сатып алырга яисә аларга яшәү төрен яисә Россия Федерациясенең халыкара килешүе катнашучысы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

8) сайлаучылар тарафыннан бәяләмә;

9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә яисә аны альтернатив граждан хезмәтенә алмаштыручы юнәлешләргә чакыру;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы депутатның вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгәндә вакытыннан алда туктатыла.

3. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-8, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әгәр бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән очракта – мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча жирлек Советы тарафыннан кабул ителә.

4 әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатның өстәмә сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

42 Статья. Жирлек башлыгы-жирлекнең югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлыгы жирлекнең иң югары вазыйфаи заты булып тора.
2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Никольский авыл жирлеге башлыгы вазыйфасының рәсми исеме.
4. Жирлек башлыгы вазыйфасы буенча Спас муниципаль районы Никольский авыл жирлеге Советы депутаты булып тора.
5. Авыл жирлеге башлыгы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлекнең башкарма комитетын җитәкли.

43 Статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Авыл жирлеге башлыгы яңа сайланган Советның беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

Авыл жирлеге башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлек халкы, жәмәгать берләшмәләре тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артырагы тавыш бирсә, сайланган жирлек башлыгы булып санала.

44 Статья. Жирлек Башлыгы Статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.
2. Спас муниципаль район Советында даими рәвештә алыштырыла торган жирлек башлыгы вазыйфасына сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.
3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлекләрендә жирлек халкына һәм жирлек советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә контрольгә алынды һәм хисап тотты.
4. Жирлек башлыгы жирлек халкы һәм жирлек Советы алдында үзләренең эш нәтижеләре, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында елга бер тапкыр хисап тота.
5. Жирлек башлыгы «коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрена 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы федераль закон, «аерым категорияләрдә затларның счетларын (кертемнәр) ачуны һәм ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы федераль закон, чит ил банкларында акча һәм кыйммәтле әйберләр сакларга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану».

45 Статья. Жирлек Башлыгы Вәкаләтләре

1. Жирлек Башлыгы:

- 1) жирлек исемнән башка муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә катнаша, ышанычсыз жирлек исемнән эш итә;

- 2) җирлек Советы эшен оештыра, Җирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;
- 3) әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә җирлек Советы кабул иткән хокукый актларга имза сала һәм халыкка җиткерә;
- 4) җирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;
- 5) җирлек Советы эшендә хәбәрдарлыкны тәэмин итү һәм җәмәгатьчелек фикерен исәпкә алу буенча чаралар күрә;
- 6) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәҗәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;
- 7) җирлек Советы сессияләре беркетмәләрен имзалай;
- 8) җирлек Советы аппараты эше белән җитәкчелек итә;
- 9) җирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;
- 10) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә җирлек чаралары белән эш итә; Җирлек советы эшчәнлеген тәэмин итү һәм карап тоту өчен җирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;
- 11) гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру буенча җирлек советының хокукый акты кабул итүне законнар һәм әлеге Устав нигезендә оештыра;
- 12) җирлек җирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, җирлек территориясендә эшләүче башка федераль органнар белән кирәкле хезмәттәшлеген тәэмин итә;
- 13) җирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең җирле үзидарә органнары белән килешүләр һәм килешүләр төзи, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм эшчәнлекне координацияләү турында килешүләр төзи;
- 14) җирле үзидарә органнары тарафыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итә;
- 15) җирлек Башкарма комитетының шәхси идарә итү принципларында эшчәнлеген белән җитәкчелек итә һәм үз компетенциясенә кергән җирлекнең башкарма комитеты тарафыннан үз вәкаләтләрен үтәү өчен шәхси җаваплылык тота;
- 16) җирлекнең башкарма комитетын җирлек Советы, җирлекнең башка җирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләрнең, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә;
- 17) җирлек Советы каравына җирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тәкъдим итә;
- 18) җирлек Советы каравына җирлекнең социаль-икътисадый үсеше планнары һәм стратегиясе проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисапларны тәкъдим итә;

- 19) җирлек Советына раслауга Башкарма комитет структурасы проектын кертә, җирлек Башкарма комитетының хезмәткәрләр саны һәм хезмәткә түләү фонды тарафыннан билгеләнгән структурага туры китереп штат расписаниесен раслый;
- 20) җирлек Башкарма комитетының муниципаль хезмәткәрләрен һәм башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотта, аларга кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чаралары куллана;
- 21) җирлек башкарма комитеты тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итә, аларны үтәү өчен шәхси җавап тотта; тиешле законнар нигезендә һәм үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;
- 22) җирлек башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән җирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук җирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар бастырып чыгара;
- 23) җирлек Советына үзенең эшчәнлегенә һәм эшчәнлегенә турында отчет тәкъдим итә;
- 24) халыкка даими рәвештә җирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, гражданны кабул итүне оештыра, айга бер тапкырдан да ким булмаган гражданны кабул итә, гражданның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;
- 25) җирлекнең дәүләт һәм башка органнарында мәнфәгатьләрен тәэмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, җирлек башкарма комитеты исемнән судка гариза бирә, ышанычнамә бирә;
- 26) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән җирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрен, шулай ук әлегә Устав, җирлек Советы карарлары белән җирлек башлыгы компетенциясенә караган башка вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

Мәкалә 46. Җирлек башлыгы урынбасары

1. Авыл җирлегенә башлыгы тәкъдиме белән депутатлар арасыннан җирлек башлыгы урынбасары сайлана.
2. Авыл җирлегенә башлыгы урынбасары, әгәр җирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.
3. Җирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыграгы тавыш бирсә, җирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.
4. Җирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларны җирлек Советы Регламентында билгеләнгән бурычларны бүлүгә туры китереп башкара, җирлек башлыгы йөкләмәсен үти, ә вакытлыча булмаган очракта (авыру яисә отпуск белән бәйле рәвештә), яисә үз бурычларын үтәү яисә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылмаса, җирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.
5. Җирлек башлыгы урынбасары әлегә Уставның 43 статьясындагы 2 пункттында күрсәтелгән очрактан тыш, азат ителмәгән нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.
6. Җирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре әлегә Уставның 39 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Авыл җирлеге башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта җирлек башлыгы инициативасы буенча кабул ителгән яки җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше күләмендә депутатлар төркеме таләбе буенча җирлек Советы карары буенча да вазифадан чакырылырга мөмкин. Җирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

47 Статья. Җирлек башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Җирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла очракта:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китүләр;

3) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага җибәрү»;

4) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;

5) суд тарафыннан вафат булган дип танылу яисә белдерүнең билгесез дип танылу;

6) аның законлы көченә керүе суд гаепләү карары;

7) даими яшәү урынына Россия Федерациясеннән читкә чыгу;

8) Россия Федерациясе гражданы туктатылу, чит ил дәүләте гражданы туктатылу – Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы җирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләт гражданын сатып алырга яисә аларга яшәү төрен яисә Россия Федерациясенең халыкара килешүе катнашучысы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокукы, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданы булган Россия Федерациясе гражданы, җирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;

9) сайлаучылар тарафыннан бәяләмә;

10) сәламәтлеге торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән чыдамлык җирлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмаулары;

11) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук җирлек бетерелгәндә авыл җирлеген үзгәртеп кору;

12) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалткан;

13) җирлек чикләрен үзгәртү яки муниципаль берәмлек белән җирлек берләшүе нәтижәсендә барлыкка килгән сайлаучыларның санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

14) гражданның турыдан - туры белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару вакытын бозу;

15) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә үтәми.

16) җирлек башлыгының вәкаләтләре, шулай ук, Россия Федерациясе Президентының ышанычын югалтуга бәйлә рәвештә, вакытыннан алда туктатыла:

1) җирлек башлыгы, аның ире һәм балигы булмаган балалар тарафыннан "аерым категория затларның счетларын (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны тыю турында" Федераль закон белән билгеләнгән тыюны үтәмиләр, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акчалар һәм кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларыннан файдаланырга һәм (яки) файдаланырга";

2) муниципаль сайлауларда сайланган җирлек башлыгына карата Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачу яки аларның булу, чит ил финанс инструментларын куллану һәм куллану фактларын билгеләү, күрсәтелгән затлар муниципаль район башлыгын, шәһәр округы башлыгын сайлауда кандидатлар сыйфатында теркәлгән чорда

2. Авыл җирлеге башлыгының әлегә статьяның 1-11, 15 һәм 16часть пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, җирлекнең яңа башлыгын сайлау җирлек Советының яқындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

3. Әгәр җирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда алты айдан да ким булмаган вакыт эчендә туктатылса, җирлек Советы карары буенча яңа башлык сайлау үткәрелергә мөмкин.

Җирлек башлыгы V. башкарма комитеты

48 Статья. Авыл җирлеге башкарма комитеты-җирле үзидарә башкарма-боеру органы

1. Авыл җирлеге башкарма комитеты җирлекнең башкарма-боеру органы булып тора.

2. Авыл җирлеге башкарма комитетының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Никольский авыл җирлеге башкарма комитеты.

3. Авыл җирлеге башкарма комитеты җирлек Советына хисап тотты һәм контрольдә тотты.

4. Авыл җирлеге башкарма комитеты мөнере, исеме язылган бланклары, шулай ук гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөнере бар.

5. Җирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары җирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

49 Статья. Җирлек башкарма комитеты структурасы

1. Җирлек башкарма комитетының структурасы җирлек башлыгы тәкъдиме буенча җирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл җирлеге башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет җитәкчесе - Җирлек башлыгы, авыл җирлеге башкарма комитеты Секретаре, җирлек башкарма комитетының башка вазыйфаи затлары керә.

50 Статья. Җирлек башкарма комитеты вәкаләтләре

Авыл җирлеге башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жириклек бюджеты проектын тэзи, жириклекнең социаль-икътисади үсеш планнарын һәм стратегиясен раслый;
- жириклек бюджетының үтәлешен тәэмин итә, жириклекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен тормышка ашыруны оештыра;
- жириклек бюджетының үтәлеше, жириклекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен тормышка ашыру турында отчет әзерли;
- жириклекнең икътисад һәм социаль өлкә торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына бирүне оештыра;

2) муниципаль милек белән идарә итү өлкәсендә, жириклек территориясендә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр:

- жириклекнең муниципаль милекнең булган милек белән идарә итә, муниципаль милек объектларын булдыру, сатып алу, файдалану, эш белән тәэмин итү һәм арендауа буенча мәсьәләләрне хәл итә;
- жириклек Советы карары белән билгеләнгән очракларда, жириклек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль милекне тартып алу, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр әзерли һәм кертә;
- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жириклекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр тэзи; жириклек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр тэзүгә ярдәм итә;
- жириклек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлек шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәэмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен эштән азат итә;
- муниципаль заказ формалаштыра һәм урнаштыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йөкләмә үтәлешен финанс белән тәэмин итә; жириклекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын тэзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль – мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәтләр күрсәтү буенча заказчы булып тора, моның өчен жириклекнең матди һәм финанс чараларын кулланып башка эшләр башкаруга заказчы булып тора;

- кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра;

3) территорияль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирәлекне саклау өлкәсендә:

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы предприятие, учреждение, оешмаларның әйләнә-тирәлеккә куркыныч тудыручы гамәлләре турында хәбәр итә;

4) Төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданны билгеләнгән тәртиптә исәпкә алып бара;

- билгелэнгән тәртиптә торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга күчерү турында карарлар кабул итә, торак биналарны үзгәртеп кору һәм үзгәртеп планлаштыруны килештерә, билгелэнгән тәртиптә муниципаль торак фондының торак урыннарын яшәү өчен яраксыз дип таный;

- жирилектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданны торак законнары нигезендә торак урыннары белән тәмин итә;

- муниципаль торак фондын төзүне һәм тотуны, торак төзелеше өчен шартлар булдыруны оештыра;

- муниципаль торак фондыннан файдалануны һәм сакланышын, әлеге фондның торак урыннарының санитар һәм техник кагыйдәләр һәм нормаларга, законнарның башка таләпләренә туры килүен муниципаль контрольдә тотат;

- халыкны элементә хезмәтә белән тәмин итү өчен шартлар булдыруны тәмин итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшкүарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыру өчен шартлар тудыра;

б) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базар һәм ярминкәләр оештыра;

- жирилек халкы күпләп ял итә алсын өчен шартлар тудыра һәм халыкның массакуләм ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданның су гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирекле үтеп керүен тәмин итүне дә кертеп;

– жирилек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тәмин итә, жирилекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра;

- жирилектә балалар һәм яшьләр белән эшләү буюнча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм жирилекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм тормышка ашыра;

- энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендәге муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды булган күпфатирлы йортларны энергетик тикшерүне оештыра һәм энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм үткәрә;

- «жылылык белән тәмин итү турында " Федераль законда каралган жылылык белән тәмин итүне оештыру вәкаләтләрен гамәлгә ашыра»;

- су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу өлкәсендә «су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу турында " Федераль законда каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра»;

- коммуналь инфраструктура системасына тоташтыру тарифлары, коммуналь комплекс оешмаларының коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәтләренә тоташтыру, тарифлары, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә түләүләр жайга сала.

- жирлек чикләрендә халыкны су белән тээмин итү, су бүлү, халыкны Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тээмин итү;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау буюнча эшчәнлекне оештыруда катнаша;

- жирлек территориясен төзекләндерүне (урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йортлар номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп) оештыра;

- адресация объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияткә ия автомобиль юлларына, региональ яки муниципаль ара әһәмияткә ия автомобиль юлларына, муниципаль районның жирле әһәмияткә ия булган автомобиль юлларына тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исем кушу исемен бирә, мондый атамаларны үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны Дәүләт адрес реестрында урнаштыра.

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тээмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнының актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тээмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органны һәм дәүләт вазыйфаи затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар актларына шикаять бирә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

- жирлек торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тээмин итә;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- жирлек милкендә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклауны, куллануны һәм популярлаштыруны, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни халык объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклауны тээмин итә;

- жирле традицион халык сәнгәтен үстерү, жирлектә халык сәнгәтен саклап калу, торгызу һәм үстерү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның эчтәлеген тээмин итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләү буюнча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;

- инвалидлар, сәламәтлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә булышлык күрсәтә.

10) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрне үтәү өлкәсендә;

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлек жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;
- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм тиешле куллануны тәмин итә;
- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисап тапшыра;
- жирлек Советы карарлары нигезендә үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен жирлек жирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалануны тәмин итә.

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрнең үтәлешен тәмин итә, федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында килешү төзү хокукына ачык аукцион үткәрә;
- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди - техник һәм башка яктан тәмин итә;
- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;
- гражданнырны жирлек өчен социаль ынәмияткә ия булган эшләрне (шул исәптән дежур торуларны) ирекле рәвештә башкаруга жәлеп итү турында Карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра.
- законнарда, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек советы яки жирлекнең башка жирле үзидарә органнары вәкаләтләреннән тыш, жирлекнең жирле ынәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле ынәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләренә гамәлгә ашыра:

- жирлек музейларын булдыра;
- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;
- опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнаша;
- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләр хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;
- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга булышлык күрсәтә;
- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм үчреждениеләрне мобилизацион әзерләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;
- муниципаль Янгын сагы булдыра;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;
- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтү комиссияләренә һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтә.

- инвалидларның иҗтимагый берләшмәләренә, шулай ук «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрена 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның бөтенроссия иҗтимагый берләшмәләре оештырган оешмаларга ярдәм күрсәтә»;

- сыйфатка бәйсез бәя бирүне оештыру өчен шартлар тудыра

оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү тәртибе һәм шартлары билгеләнгән

федераль законнар белән;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарын найм килешүләре буенча гражданның муниципаль торак фондының торак урыннарын бирә.

- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендә 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыра»;

- «кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендә 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

3. Авыл җирлеге башкарма комитеты Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Җирлек Башкарма комитетының муниципаль контроль өлкәсендә вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) җирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контроль нәтиҗәлелегенә мониторингын оештыру һәм үткәру, аны уздыру күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан раслана;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру буенча функцияләр, мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә, җирлек башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләргә тикшерүне оештыру һәм үткәру белән бәйле мөнәсәбәтләргә карата "дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкүарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрена 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI башлыгы. БАШКА ЖИРЛЕ УЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ УЗИДАРЭ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

Мәкалә 51. Җирлекнең ревизия комиссиясе

1. Җирлекнең ревизия комиссиясе җирле үзидарәнең даими эшләүче, коллегиаль финанс контроле органы булып тора.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисенән һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, Ревизия комиссиясе вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, " Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында «2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар,» Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, жирлекнең Ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә. , башка муниципаль норматив хокукый актлар.

Федераль законнар белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең Ревизия комиссиясе эшчәнлеген хокукый җайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

52 Статья. Жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүленеше нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлекнең башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль тормышка ашыра.
2. Жирлек советы һәм авыл жирлеге башкарма комитеты жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтиҗәле идарә итү максатларында законнарда билгеләнгән, әлеге Устав формалары белән үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.
3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны кул куелган көннән алып җиде көн эчендә җибәрәләр.
4. Жирлек башкарма комитеты җитәкчесе жирлек Советына жирлек Советының, жирлек башлыгының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән мөрәҗәгать итәргә хокукы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокукы.
5. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлегенә тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

55 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирлек жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткәру юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII башлыгы. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

54 Статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлаулар, жирле референдум, депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм үткәруне, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлекне үзгәртеп коруны оештыра.
2. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.
3. Жирлекнең сайлау комиссиясе авыл жирлеге Советы тарафыннан федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә төзелә.

4. Жирлек сайлау комиссиясенең вәкаләтләре срогы биш ел тәшкил итә.
5. Жирлек сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш хокукы белән б әгъза күләмендә формалаша.
6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.
7. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлекнең сайлау комиссиясе турындагы Нигезләмә белән җайга салына. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII башлыгы. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАН-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

55 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, юридик зат хокукларына ия булган

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән жирлек советына һәм жирлек башкарма комитетына бирелә.
2. Жирлек башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы карары нигезендә юридик затның хокуклары белән жирлек башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

56 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исемненән милек һәм башка хокук һәм вазифаларны алырга һәм тормышка ашырырга, судта ышанычсыз чыгыш ясарга мөмкин жирлек башлыгы.
2. Юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары-идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

57 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлек жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанслар белән тәэмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына тормышка ашырыла.

Башлыгы IX. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Мәкалә 58. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты вәкаләтләрен, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Никольский авыл жирлеге Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

59 Статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

1 жирлек башлыгының әлеге Уставта каралган очрақларда үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә гамәлгә ашыручы урынбасарына айлык акчалата бүләк түләнә.

60 Статъя. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатлары, шул исәптән жирлек башлыклары, аларны жинаять яки административ жаваплылыкка жәлеп иткәндә, тоткарлау, арест, тентү, сорау алу, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элемент чараларын исәпкә алганда, оператив-эзләү чараларын үткәргәндә, федераль законнар белән билгеләнә.
2. Федераль закон нигезендә, жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң да, тиешле башка гамәлләр өчен жинаять яки административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә авыл жирлеге Советы депутаты тарафыннан мыскыл итү, яла ягу яки башка хокук бозулар, федераль закон белән каралган жаваплылыкка тартылу очрақларына кагылмый.

Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы (статъя 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә)

61 Статъя. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жаваплы.

Мәкалә 62. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыгының, жирлек халкы алдында жаваплылыгы депутат итеп сайланган жирлек халкының ышанычын югалту нәтижәсендә килеп чыга.
2. Жирлек халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы әлеге Уставта каралган нигезләр һәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

63 Статъя. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыгының жаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очрақта, шулай ук жирлек жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә үтәмәгән очрақта, тиешле суд карары нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек Советының өземтәсе, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасыннан читләштерү һәм отставкага жибәрү нигезләре һәм тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

64 Статъя. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләгән затларны эштән азат итү (эштән азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат ышанычны югалтуга бәйлә рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

- 1) үзе төзегән мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар зат тарафыннан кабул ителмәү;
- 2) зат үзенең керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүматларны тапшырмаулары яисә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат тапшырулары турында;
- 3) затның коммерция оешмасы идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы, федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш;
- 4) зат эшмәкәрлек эшчәнлеген гамәлгә ашыру;
- 5) затның Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренең составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затта мәнфәгатьләр каршылыгына китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынучанлык барлыкка килү турында мәгълүм булган муниципаль вазыйфа биләгән зат тарафыннан ышанычны югалтуга бәйлә рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш.

65 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

Башлык XI. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТАРЫ

Мәкалә 66. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

- 1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 3) әлеге Уставта каралган жирлек башлыгының, Башкарма комитетның һәм башка жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә һәм жирлек территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукый актларга каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирле үзидарэ органнары нэм вазыйфаи затлар тарафыннан кабул ителгэн муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендэ мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисэ аларның гамәлләре тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән жирле үзидарэ органнары яисэ жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисэ тиешле вазыйфалар бетерелгән яисэ күрсәтелгән органнарның яисэ вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеген үзгәрткән очракта, түктатылырга мөмкин - тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (чыгару), шулай ук суд тарафыннан кабул ителгән; жирле үзидарэ органнары тарафыннан федераль законнар нэм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны җайга сала торган өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы.

5. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең тиешле күрсәтмәсен алган очракта, жирле үзидарэ органы яисэ жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кабул ителгән (чыгарган) жирле үзидарэ органы яисэ жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән түктатыла. Алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында авыл жирлегә башкарма комитеты яки жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирлек Советы - алар тарафыннан карар кабул ителгән көннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

67 Статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры белдерүләре юлы белән башкарыла.

2. Әгәр жирлек халкы турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый актны кабул итү (чыгару), жирле үзидарэ органы яисэ әлеге актны кабул итү (чыгару) компетенциясенә кергән жирле үзидарэ вазыйфаи заты кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителә икән, референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актны әзерләү нэм (яисэ) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актның басылып чыгу вакытын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу яисэ жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда түктату өчен нигез булып тора.

68 Статья. Жирлек жирле үзидарэ органнары нэм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре

1. Аларга йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү өчен жирлек жирле үзидарэ органнары нэм вазыйфаи затлары түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) жирлек Советы-жирлек Советы карарлары;

2) жирлек башлыгы - жирлек башлыгы карарлары нэм боерыклары;

2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары әлеге устав белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә, аларның статусын билгеләүче бүтән муниципаль норматив хокукый актларда күрсәтмәләр нэм боерыклар чыгара.

69 Статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Спас районы прокуроры, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре, шулай ук аны алып бару мәсьәләләре буенча жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелә ала.
2. Спас районы прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, юкка чыгару яки кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.
3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.
4. Авыл жирлеген тиешле исемлеккә керткәндә, Татарстан Республикасы законы белән, районның эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлегенә субъектлары өчен муниципаль норматив хокукый актларда каралган бурычларны яңа яисә үзгәртүче муниципаль норматив хокукый актлары проектлары жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан Муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан уздырыла торган җайга салу йогынтысын бәяләелергә тиеш, моннан тыш, Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә:
  - 1) жирлек Советының жирле салымнарны һәм җыемнарны юкка чыгара торган, үзгәртүче, туктатучы норматив хокукый актлары проектлары;
  - 2) бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган жирлек Советы норматив хокукый актлары проектлары.
5. Җайлау йогынтысын бәяләү муниципаль норматив хокукый актлар проектларын нигезләмәләрен ачыклау максатларында ясала, вводящих избыточные вазыйфаларын башкаручы, тыюлар һәм чикләүләр өчен субъектларының эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлегенә яки күтәрергә, аларны гамәлгә кертү, шулай ук нигезләмәләрен күтәрергә барлыкка килүгә нигезсез чыгымнар субъектларының эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлегенә һәм жирле бюджетлардан.

70 Статья. Жирлек советының хокукый актлары

1. Авыл жирлегенә Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә, Жирлек территориясендә үтәү мәҗбүри булган кагыйдәләрен билгели торган карарлар, жирлек башлыкларын отставкага җибәрү турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә устав белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.
2. Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.
3. Жирле салымнар һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгаруны, авыл жирлегенә бюджетны чыгымнарын гамәлгә ашыруны күздә тоткан жирлек Советы карарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек башкарма комитеты җитәкчесе инициативасы белән яки аның бәяләмәсе булганда гына кертелә ала. Әлегә бәяләмә аларга жирлек Советына жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә тапшырыла.
4. Жирлек Советы карарлары кабул ителгән көннән өч көн эчендә жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм әлегә Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка хәбәр ителә.

71 Статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары

Жирлек башлыгы законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр, шулай ук жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

Жирлек башлыгы " Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге Уставка кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

72 Статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка игълан итү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары аларга кул куелган көннән соң 10 көн үз көченә керә, әгәр карарның үзе билгеләнмәгән булса.

Салымнар һәм җыемнар турында жирлек Советының норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлекнең уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар федераль законда, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждандан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар, гамәлгә куючы булып муниципаль берәмлек торган оешмаларның хокукый статусын билгели торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка игълан итү) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: аңа кул кую датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән датага), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме, печать.

5. Авыл жирлегенә Советы карарлары, аның үтәлеше турындагы хисап, жирле салымнар һәм җыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, муниципаль норматив хокукый актлардан яки аларның федераль закон белән чикләнгән аерым нигезләмәләреннән тыш, җиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (игълан ителгән).

6. Шулай ук муниципаль сайлаулар, жирле референдум билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү турында норматив булмаган хокукый актлар, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча тавыш бирү һәм законнар нигезендә башка актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр мәҗбүри рәвештә рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

7. Норматив булмаган муниципаль хокукый актлар, законнар яки әлеге Устав нигезендә мәжбүри булмаган рәсми басылып чыгу (халыкка игълан итү) аларны чыгарган органнар яки жирле үзидарә вазыйфай затларының карары буенча басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актның реквизиитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) юлы белән гамәлгә ашырыла:

- жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган массакуләм мәгълүмат чараларында яисә жирлек территориясендә таралган бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында хокукый акт текстын бастырып чыгару. Хокукый акт текстын бүтән басма МАССАКУЛӘМ мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда әлеге басманың рәсми басылып чыгуы турында билге булырга тиеш;

- жирлек торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмати стендларда хокукый акт текстын урнаштыру. Күрсәтелгән стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары авыл жирлеге Советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкы тарафыннан муниципаль хокукый актның тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

- Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында түбәндәге адрес буенча урнаштыру: www.pravo.tatarstan.ru.

- жирлекнең рәсми сайтында урнаштыру.

9. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) басма МАССАКУЛӘМ мәгълүмат чарасы чыгу датасы яисә актны игълан итү даталары турында мәгълүматлар күрсәтелергә тиеш, алар актны жибәрү (тарату) яисә аны мәгълүмати стендта урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

10. Жирле референдумда (гражданның жыенында) кабул ителгән карарларның хокукый актлары рәвешендә рәсмиләштерелгән муниципаль норматив хокукый актлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Башлыгы XII. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

73 Статья. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисади нигезен жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәте, жирлек бюджеты акчасы, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

74 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Авыл жирлеге милкендә булырга мөмкин:

- 1) әлеге Федераль законда билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;
- 2) " Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкәләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт»;

- 3) җирле үзидарә органнары һәм җирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм үчреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органының норматив хокукий актлары нигезендә тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;
  - 4) федераль законнар белән җирле үзидарә органнарына тапшырылган һәм җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;
  - 5) «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 3 һәм 4 өлешләре нигезендә җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.
2. Авыл җирлегеннән әлегә статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракларда күрсәтелгән мөлкәт мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзгәртү яисә федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокта яңадан рәсмиләштерелгә тиеш.

75 Статья. Җирлекнең муниципаль мөлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү

1. Җирле үзидарә органнары җирлек исемнән мөстәкыйль рәвештә Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган җирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары нигезендә муниципаль милектән файдалана һәм эш итә.
2. Җирле үзидарә органнары муниципаль милекне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, читләштерергә, федераль законнар нигезендә башка килешүләр төзергә хокуклы.
3. Җирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте, федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль милек реестрларын алып бара.

76 Статья. Муниципаль предприятиеләр, үчреждениеләр һәм хужалык җәмгыятьләре

1. Җирлек муниципаль предприятиеләр һәм үчреждениеләр төзи, Хужалык җәмгыятьләре, шул исәптән җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара җәмгыятьләр төзүдә катнаша.
2. Муниципаль предприятиеләр авыл халкының товарларга, эшләргә һәм хезмәт күрсәтүләргә ихтыяҗларын канәгатьләндерү максатыннан оештырыла. Муниципаль үчреждениеләр җирлекнең идарә итү, социаль һәм башка функцияләрен гамәлгә ашыру өчен булдырыла. Җирлек муниципаль предприятиеләрен һәм үчреждениеләрен гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен җирлек башкарма комитеты башкара.
3. Җирлек башлыгы муниципаль предприятие яки үчреждение уставын раслый, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, муниципаль предприятие яки үчреждение җитәкчесе вазифасыннан азат итә, аларның эшчәнлеге турындагы хисапларны тыңлый. Җирлек башкарма комитеты муниципаль предприятие һәм үчреждениеләр эшчәнлегенең максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, муниципаль предприятиегә яки үчреждениегә беркетелгән муниципаль милекнең сакланышын һәм кулланылышын контрольдә тоту, ревизия, инвентаризация, аудитор тикшерүләре билгели һәм җитештерә.
4. Авыл җирлеге башкарма комитеты авыл җирлеге исемнән муниципаль казна үчреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияле жавап бирә һәм аларның федераль законда билгеләнгән тәртиптә үтәлешен тәэмин итә.

77 Статья. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.
2. Муниципаль милекне файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан кәргән табыш жирлек бюджетына керә.

78 Статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлек жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законда башкача билгеләнмәгән очракта, килешү нигезендә төзелә.

XIII башлыгы. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

79 Статья. Жирлек Бюджеты

1. Жирлеге бар, үз бюджеты.
2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.
3. Жирлек бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буюнча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән керемнәр һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук әлеге керемнәр һәм субвенцияләр исәбенә гамәлгә ашырыла торган жирлекләр бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.
4. Жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасының «Спас муниципаль районы» муниципаль берәмлеге жирле үзидарә органнарына жирлек бюджетының үтәләше турында хисаплар тапшыралар.

80 Статья. Жирлектә бюджет процессы.

1. Авыл жирлеге бюджеты проекты тәү һәм карау, авыл жирлеге бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирле бюджет үтәләше турындагы хисапны тәү һәм раслау, Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән таләпләрне үтәп, жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла.
2. Авыл жирлеге бюджеты проекты, аның үтәләше турында еллык отчет, жирлек бюджетының үтәләше һәм жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турында квартал саен мәгълүматлар, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми бастырып чыгарылырга тиеш (халыкка игълан ителергә).
3. Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә кәргән Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга, жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актларына үзгәрешләр кертү хакында Муниципаль норматив хокукый актлары Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында Карар кабул ителгән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елына нәм план чорына) төзелә нәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына нәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс ягыннан тәэмин итү максатларында жирлекнең социаль-икътисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына нәм план чорына авыл жирлеге бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә нәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы нәм әлеге Устав нигезендә, жирлек башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә нәм срукта төзелә.

7. Чираттагы финанс елына нәм план чорына жирлек бюджеты проекты төзү:

Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә карата таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Жыенына юламасы нигезләмәләре;

бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре нәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

социаль-икътисадый үсеш фаразы;

озак сруклы чорга бюджет фаразлары проекты (бюджет фаразлары проекты, бюджет фаразлары проекты) ;

муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, муниципаль программаларны үзгәрешләр проектлары).

8. Чираттагы финанс елына нәм план чорына авыл жирлеге бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы Карардан тыш) бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Жирлек бюджеты турындагы карар белән раслана:

- жирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары Исемлеге;

- жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarының Баш администраторлары Исемлеге;

- бюджет ассигнованиеләрен Чираттагы финанс елына нәм чорына бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре, бүлекчәләре (төркемнәре нәм төркемчәләре нәм төркемчәләре), муниципаль программалар нәм эшчәнлекнең программалаштырылмаган юнәлешләре буенча), чыгымнар төрләре нәм (яисә) максатчан статьялары, муниципаль программалар, муниципаль программалар нәм эшчәнлекнең программаларыннан нәм программаларыннан булмаган юнәлешләре буенча бүлү), Чираттагы финанс елына нәм чорына бюджет чыгымнары классификациясенең чыгымнар төрләре төркемнәре (төркемнәре нәм төркемчәләре нәм төркемчәләре (төркемчәләре нәм төркемчәләре), шулай ук план, билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Законы нигезендә, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнә;

- Чираттагы финанс елына нәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- Чираттагы финанс елына нәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасында бюджет ассигнованиеләрен бюджетлар чыгымнары классификациясенең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары нәм чыгымнар төрләре буенча бүлү;

- гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә җибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;
- Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм (яисә) башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;
- план чорының беренче елына җирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменнән кимендә 2,5 процент күләмендә шартлы расланган (расланган) чыгымнарның гомуми күләме (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына җирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 5 проценты күләмендә (Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән, максатчан билгеләнеше булган);
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;
- Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның иң югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиге күрсәтелгән;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы белән җирлек Советының муниципаль норматив хокукый актылары белән билгеләнгән җирлек бюджетының башка күрсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлек бюджеты турындагы карар проекты план чорының расланган бюджеты күрсәткечләрен аныклай һәм төзелә торган бюджет чорының икенче елы күрсәткечләрен раслай.

Җирлек бюджетының расланган план чоры параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл җирлеге бюджеты турында карар проектына карау предметы булып торган күрсәткечләрен төгәлләштерү;
- җирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыру яки кыскарту йә аңа җирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яки) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен керту.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл җирлеге бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта җирлек Советына тәкъдим ителә:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;
- агымдагы финанс елының узган чорында җирлекнең социаль-иқтисади үсешенең башлангыч нәтижәләре һәм агымдагы финанс елы өчен җирлекнең социаль-иқтисади үсеш нәтижәләре;
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлекнең социаль-иқтисади үсеше фаразы;
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлек бюджетының төп характеристикалары (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты) фаразлары;

- жирик бюджет проектына аңлатма язуы;
- бюджетара трансфертлар бүлүне исәпләү методикалары (проектлары методикалар);
- Чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның иң югары чиге;
- агымдагы финанс елына бюджет үтәлешен бәяләү;
- жирик Советы, жирикнең Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирик башкарма комитеты белән каршылыклар килеп туган очракта тәкъдим ителә;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турындагы карар белән расланган очракта, муниципаль программалар буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү һәм эшчәнлекнең программалаштырылмаган юнәлешләре буенча бюджет турындагы карар проектына муниципаль программалар паспортлары тапшырыла.

Бюджет турындагы карар проекты бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына аңлатма язуына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирикке бюджет проекты төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирик башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Жирик башкарма комитеты чираттагы финанс елына һәм план чорына жирик бюджет турындагы карар проекты агымдагы елның 15 ноябринан дә соңга калмыйча жирик Советы каравына кертә.

14. Жирик бюджет турындагы карар проекты карау һәм аны жирик Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карар үз көченә керүне, шулай ук әлеге карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә күрсәткеләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Авыл жирикке бюджет турындагы карар, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яки) жирик бюджет турындагы карар белән башкасы каралмаган булса, финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керә һәм 31 декабринә кадәр гамәлдә була.

Жирик бюджет проекты, жирик бюджетны раслау турында карар, аның үтәлеше турында еллык хисап, жирик бюджет үтәлеше барышы һәм жирик үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми бастырып чыгарылырга тиеш. Жирик үзидарә органнары жирик халкына әлеге документлар һәм аларны бастырып чыгару мөмкинлеге булмаган очракта мәгълүматлар белән танышу мөмкинлеген тәэмин итә.

16. Жирикнең жирик үзидарә органнары жирик бюджетның балансылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру буенча билгеләнгән федераль законнарны һәм Татарстан Республикасы законнарын үтәүне, муниципаль бурыч күләме һәм структурасын, жирикнең бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәэмин ителәр.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм җыемнар турындагы законнар һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.

18. Авыл җирлеге бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда гамәлгә ашырыла.

19. Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очраклардан тыш, федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслау өчен җирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

81 Статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләргә сатып алу «дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләргә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләргә сатып алу җирлек бюджеты акчалары хисабына башкарыла.

Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә карата таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Җыенына юламасы нигезләмәләре;

бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

социаль-иқтисадый үсеш фаразы;

озак сроклы чорга бюджет фаразлары проекты (бюджет фаразлары проекты, бюджет фаразлары проекты) ;

муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, муниципаль программаларны үзгәрешләр проектлары).

82 Статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы

1. Гражданның үзара салым акчалары дигәндә җирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен гражданның бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салым түләүләре күләме җирлек составына кергән торак пунктның барлык халкы өчен дә тигез күләмдә билгеләнә, аларның саны җирлек составына керүче торак пункт халкының гомуми санынан 30 проценттан артмаска мөмкин.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер тапкыр бирелә торган түләүләргә кергән һәм куллану мәсьәләләре җирле референдумда хәл ителә, ә 4.1 пункттың каралган очракларда хәл ителә. «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлеш нигезендә гражданның җыенында.

83 Статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары (муниципаль бурыч).

1. Авыл җирлеге Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм авыл җирлеге Уставы нигезендә муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә

Россия Федерациясе валютасында урнашкан муниципаль берәмлек исемнән кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән муниципаль бурыч алуларны һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан жирле бюджетка жәлеп ителә торган кредитлар гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукы авыл жирлеге исемнән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлекнең башкарма комитетына бирелә.

84 Статья. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше.

1. Авыл жирлегенәң жирле бюджеты Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек бюджеты кассаларның бердәмлегенә һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуына нигезләнә.
3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, авыл жирлеге бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Жирлек бюджетының үтәлеше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

85 Статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык отчет

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык.
2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы авыл жирлеге башкарма комитеты тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисаплылыгы нигезендә төзелә.
3. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап жирлек Советы карары белән раслана.
4. Ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү жирлекнең Ревизия комиссиясе яки жирлек Советы тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

5. Авыл жирлеге башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча аңа бәяләмә әзерләү өчен жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап бирә. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан артмаган вакытка башкарыла.
6. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына Ревизия комиссиясе тарафыннан тапшырыла.
7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча авыл жирлеге башкарма комитеты хисап финанс елы өчен жирлек Советының хисап финанс елы өчен бюджет үтәлеше турындагы еллык хисабын, жирлек бюджетының үтәлеше турындагы башка бюджет хисап проектын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны теркәп, жирлек советына тапшыра.
8. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек советы авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан авыл жирлеге бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны кире каккан очракта, ул дәрәс булмаган яисә тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан артмаган вакытка кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Авыл жирлеге бюджеты үтөлеше турындагы карар белән хисап финанс елында авыл жирлеге бюджеты үтөлеше турындагы хисап раслана һәм жирлек бюджеты керемнәренә, чыгымнарының һәм дефицитының гомуми суммасын күрсәтеп раслана.

Хисап финанс елында авыл жирлеге бюджеты үтөлеше турындагы авыл жирлеге Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- бюджет керемнәрен классификацияләү кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;
- керемнәр төрләре, керемнәр подидлары кодлары, дәүләт идарәсе секторы операцияләре классификациясе буенча авыл жирлеге бюджеты керемнәре; (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);
- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча;
- бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары төркемнәре, төркемчәләре, статьялары, төрләре буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары.

86 Статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе Бюджет законнары һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган башка норматив хокукый актлар үтәлешен тәэмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле подразделяется бу тышкы һәм эчке, предварительный һәм аннан соңгы.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле жирлекнең ревизия комиссиясенең контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә Эчке муниципаль финанс контроле-жирлек башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлар) булып торучы муниципаль финанс тикшерүе органнарының контроль эшчәнлегенә.

4. Башлангыч контроль жирлекнең жирле бюджетын үтәү барышында бюджет бозу очракларын кисәтү һәм булдырмау максатыннан башкарыла.

5. Алга таба контроль жирлекнең бюджет үтөлеше нәтиҗәләре буенча, аларның үтәлешенең законлылыгын, исәп-хисапларның дәрәсләген билгеләү максатыннан тормышка ашырыла.

XIV БАШЛЫГЫ. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

87 Статья. Авыл жирлеге Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл җирлеге Уставы проекты, җирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проекты җирлек Советына җирлек башлыгы, җирлек Советы депутатлары, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре тарафыннан кертелә ала.
2. Авыл җирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проекты азерләү өчен җирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелә ала. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.
3. Авыл җирлеге Уставы проекты, җирлек Уставына үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, җирлек уставын кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, җирлек Уставына үзгәрешләр кертү, күрсәтелгән Устав проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка иҗлан итү) белән рәсми басылып чыгарга тиеш. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен, шулай ук муниципаль берәмлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яисә Россия Федерациясе субъекты законнары нигезләмәләрен әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында төгәл күрсәтү рәвешендә үзгәрешләр кертелә торган очракта, гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка иҗлан итү) таләп ителми.
4. Авыл җирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында авыл җирлеге Советы карары проекты буенча, аларны карау алдыннан җирлек Советы утырышында әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар үткәрелә, Уставка үзгәрешләр бары тик җирле әһәмияттәге мәсьәләләренә һәм аларны хәл итү вәкаләтләрен Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарга туры китерү максатларында гына кертелә.

88 Статъя. Авыл җирлеге уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл җирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проекты карау җирлек Советы тарафыннан җирлек Советы Регламенты нигезендә ике укуларда да ким булмаган күләмдә башкарыла.
2. Авыл җирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проекты беренче укылышта кабул иткәннән соң, әлеге проект җирлек башлыгы, җирлек Советы депутатларына, башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен хокукый актлар чыгару инициативасы хокукын бирә.
3. Уставы, авыл җирлеге Советы Уставына үзгәрешләр кертү турында Карар кабул ителә күпчелек тавыш белән билгеләнгән саныннан җирлек Советы депутатлары.

89 Статъя. Авыл җирлеге Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Авыл җирлеге Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар кабул ителгәннән соң, җирлек башлыгы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең федераль органы территориаль органына җибәрелә.
2. Авыл җирлеге Уставы, авыл җирлеге Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка иҗлан ителергә) тиеш һәм рәсми басылып чыкканнан соң үз көченә керә.

Россия Федерациясе Юстиция министрлыгы порталында «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар "урнаштыру (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>)" Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә авыл җирлеге Уставының, авыл җирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актының тексты шулай ук аларны рәсми бастырып чыгару ысулы булып тора.

Жирлек башлыгы теркэлгән муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турындагы муниципаль хокукый актны муниципаль берәмлекләрнең уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең федераль органы территориаль органынан кергән көннән жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халыкка игълан итәргә) тиеш.

3. Жирлек уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмэләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (жирлек уставын законнар белән тәңгәлләштерү, шулай ук вәкаләтләрне, вәкаләтләр срогын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау тәртибен үзгәртү очрактарыннан тыш), әлеге үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый актны кабул иткән муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләр срогы чыкканнан соң үз көченә керә.

4. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр муниципаль хокукый акт тарафыннан кертелә, ул Рәсмиләштерелергә Мөмкин:

муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары (гражданның жыйыны) белән аның рәисе һәм муниципаль берәмлек башлыгы кул куйган йә муниципаль берәмлек башлыгы, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы (гражданның жыйыны) рәисе вәкаләтләр башкаручы үзе генә;

вәкиллеке орган (гражданның жыйыны) кабул иткән һәм муниципаль берәмлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукый акт белән. Бу очракта әлеге хокукый актта вәкиллеке орган (гражданның жыйыны) карарын кабул итү турында реквизитлар куела. Вәкиллеке органның мондый карарларына муниципаль берәмлек уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмэләр үз көченә керү турында күчмә нигезләмәләрне һәм (яки) нормаларны кертү рөхсәт ителми.

5. Муниципаль берәмлек Уставын яңа редакциядә муниципаль хокукый акт белән муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта муниципаль берәмлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган муниципаль берәмлек уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый актлар муниципаль берәмлекнең яңа Уставы үз көченә кергән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

6. Муниципаль берәмлек уставын Федераль законга туры китерү, Россия Федерациясе субъекты законы белән әлеге закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Әгәр федераль закон, Россия Федерациясе субъекты законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән булса, муниципаль берәмлек уставын Федераль законга туры китерү срогы, Россия Федерациясе субъекты законы белән тиешле федераль закон, Россия Федерациясе субъекты законы үз көченә керү датасын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектының гавами тыңлауларында фикер алышуны һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) кирәклеге исәпкә алып билгеләнә., муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы утырышларының, мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәвенә алу һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) сроктары вакытлылыгы һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

